

In Hoc Signo Vincēs!¹

Людвік Абрамовіч

Грамадзянінам Вялікага Княства Літоўскага назваў святой памяці Тадэвуша Урублеўскага* аўтар ягонаў пасмяротнай характарыстыкі ў газеце “Kurjer Wileński”*, дадаўшы да гэтага, што нябожчык перажыў сваю эпоху на некалькі соцень гадоў. “Ягонае месца было ў Вялікім Княстве Літоўскім у XV ці XVI стагоддзі, калі паны Літвы не хацелі поўнага разрыву сувязяў з Каронай, але адначасова востра працівіліся ўсялякім паглынальным тэндэнцыям з боку апошняй”.

Гэтая заўвага слухная толькі да пэўнай ступені. Крыніцай краёвай ідэалогіі сапраўды з’яўляецца дзяржаўная думка, выразнікамі якой былі на некалькі стагоддзяў раней паны-рада Вялікага Княства Літоўскага, а пасля, у XVIII стагоддзі – паасобныя магнаты Літвы. З цягам часу, па меры ўзмацнення асіміляцыйнага працэсу, сепаратысцкія тэндэнцыі на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага слабелі, а ў пачатку XIX стагоддзя амаль цалкам замерлі. Аднак яны зноў абудзіліся, праўда, у змененай форме і ў іншых умовах, на мяжы XIX і XX стагоддзяў, а сваё выразнае і недвухсэнсоўнае выяўленне знайшлі падчас вялікіх узрушэнняў і грамадска-палітычных пераўтварэнняў пасля рэвалюцыі 1905 года. Лозунг аўтаноміі літоўска-беларускіх земляў быў адраджэннем ужо заняпалай асобнай традыцыі і самастойнай дзяржаўнасці пад знакам Пагоні.

Ідэя Вялікага Княства Літоўскага ў пачатку XX стагоддзя, перад вайной, пачынала здабываць усё больш прыхільнікаў і паслядоўнікаў, а краёвы лагер узмацняўся як паводле сілы, так і паводле значэння. Развіццё “краёвасці” з аднаго боку было запаволена ростам нацыяналізму ў паасобных народаў, якія жывуць у нашым краі, а з другога – ваеннымі падзеямі і выпадковасцю іх вынікаў, якая знайшла выяўленне ў тэрытарыяльным падзеле былога Вялікага Княства Літоўскага. Але яшчэ жывым рэхам да нядаўнага часу папулярных краёвых настройаў была

¹ Гэтым пераможаш! (лац.) – Заўвага перакладчыка.

Перакладзена паводле: Abramowicz, Ludwik (1925). “In hoc signo vincēs!”. *Przegląd Wileński*, 14.08.1925.

адозва да жыхароў былога Вялікага Княства Літоўскага, выдадзеная Пілсудскім пры ўступленні ў Вільню ў 1919 годзе.²

Таму можна цалкам слушна сцвярджаць, што Урублеўскі перажыў сваю эпоху на некалькі соцень гадоў, але гэтак сама слушна можна сказаць, што перажыў ён яе толькі на які дзясятак гадоў, бо ўсё ж такі перад пачаткам вайны пазіцыя краёўцаў нікому не падавалася ні такой дзіўнай, ні такой анахранічнай, ні такой вартай асуджэння, як пра яе сёння мяркую шырокая польская грамадская думка.

“Вы знаёміцеся з адным з апошніх магіканаў. Сёння засталася ўжо толькі тры сапраўдных грамадзяніна Вялікага Княства Літоўскага і толькі тры сапраўдныя краёўцы. Я – адзін з іх”, – так нібыта заявіў Урублеўскі некалькі гадоў таму безымяннаму аўтару пасмяротнага ўспаміну, калі той першы раз яго наведваў.³ Усеагульна вядомая любоў памерлага дзеяча да парадоксаў і эфектных афарызмаў. Таму не трэба ўспрымаць вышэйзгаданых слоў літаральна. Хоць сёння кірунак краёвай думкі вузкі і слабы, усё ж такі ён налічвае значна больш прыхільнікаў і паслядоўнікаў. Гэтае перабольшана песімістычнае прадстаўленне, несумненна, мела на мэце наданне размове з госцем характару лёгкай гутаркі, прыкрашанай дасціпнасцю і скептыцызмам, бо Урублеўскі не любіў сур’ёзных дыскусій і “прынцыповых” спрэчак, асабліва ў таварыстве асобаў, мала яму знаёмых.

Аднак у задушэўных размовах ён заўсёды падзяляў перакананне нашай рэдакцыі, што краёвая праграма не толькі не з’яўляецца нейкім рэшткавым рэліктам даўно мінулых часоў, нейкай гістарычнай легендай, ацалелай у галовах пары летуценнікаў і рамантыкаў, а канцэпцыяй вельмі рэальнай і сучаснай, якая часова, з-за неспрыяльных абставін, не знаходзіць сабе прымянення і таму пазбаўленая больш шырокіх уплываў, але ў будучыні ўсё ж такі стане ўсеагульным сімвалам веры для свядомага насельніцтва нашага краю без розніцы нацыянальнасці.

Несумненная праўда, што, як піша згаданы аўтар, паляк сёння любіць польскую нацыянальную ідэю, літовец – літоўскую, а беларус – беларускую. Але як гэтыя пачуцці пагадзіць паміж сабой,

² Маецца на ўвазе адозва Юзафа Пілсудскага ад 22 красавіка 1919 года, выдадзеная ім праз тры дні пасля заняцця Вільні польскім войскам у ходзе польска-савецкай вайны. У адозве сярод іншага абвешчаўся намер даць мясцоваму насельніцтву “магчымасць развязаць унутраныя нацыянальныя і рэлігійныя справы гэтак, як самі захочаце, без якога-небудзь гвалту або націску з боку Польшчы”. – *Заўвага навуковага рэдактара.*

³ Відавочна, маецца на ўвазе артыкул “Грамадзянін Вялікага Княства Літоўскага” напісаны Станіславам Свяневічам пад псеўданімам “S.” – *Заўвага рэдактара.*

калі ў большай ці меншай ступені сімвалам і мэтай такіх розных памкненняў з’яўляецца адзін і той жа аб’ект, такая ўсімі пажаданая і любімая Вільня? Як пагадзіць паміж сабой гэтыя пачуцці, калі кожная нацыянальная ідэя патрабуе выключнасці, а лёс склаўся так, што на значнай тэрыторыі краю гэтыя тры нацыянальнасці жывуць перамяшаныя і пераблытаныя паміж сабою так, што ніводная знешняя сіла, ніводная самая майстэрская камбінацыя, ніводзін самы бесстаронні прысуд не ў стане іх падзяліць?

Нацыяналізм, напал якога цяпер дасягнуў, бадай што, свайго кульмінацыйнага пункту, засляпляе і захінае перспектывы будучыні. Але для кожнага, хто не паддаўся раптоўна ўзнятай хвалі нацыяналістычных пачуццяў, хто не даў сябе ашаламіць бадзёрай музыкай шавіністычных джаз-бэндаў, зразумелым і бяспрэчным ёсць тое, што прыйдзе момант працверазення, і што цяперашні наяўны ў нас стан, які можна ахарактарызаваць як *bellum omnium contra omnes*,⁴ не будзе працягвацца вечна. Калісьці прыйдзе дзень трыумфу краёвай ідэі, якая адна толькі можа развязаць гэты клубок супярэчнасцяў і антаганізмаў, што стаў вынікам расквітнелых і пастаянна варажых адзін да аднаго нацыянальных эгаізмаў.

Да гэтага моманту Урублеўскі не дажыў, не дажыве, магчыма, і рэдакцыя “Przeglądu Wileńskiego”, але дачакаецца яго наступнае пакаленне. Вялікае Княства Літоўскае ўзнікла невыпадкова і не было часовым утварэннем. Яго паклікала да жыцця гістарычная неабходнасць, якая вынікала з шэрагу прычын геаграфічнага, эканамічнага, палітычнага і псіхалагічнага характару, якія і сёння ў значнай ступені не перасталі дзейнічаць. Нягледзячы на штучныя межы, якія парэзалі наш край, Літва і Беларусь не перасталі складаць аднаго арганізму, а раздзёртыя ягоныя часткі не перасталі імкнуцца адна да адной. Ніводная з гэтых частак не з’яўляецца настолькі моцнай, каб паглынуць і прыцягнуць да сябе астатнія. Але злучыцца адна з адной і стварыць агульнае цэлае ў новай форме ўсе яны прагнуць (магчыма, несвядома) і будуць да гэтага імкнуцца насуперак усім перашкодам. Ці не шмат значыць той факт, што як Літва, так і Беларусь выступаюць пад адным і тым жа знакам – Пагоняй?

Краёвая ідэалогія, якая грунтуецца на традыцыях Вялікага Княства Літоўскага, сёння не папулярная ні сярод палякаў, якія мараць

⁴ Вайна ўсіх супраць усіх. (лац.). – Заўвага рэдактара.

пра дэнацыяналізацыю і ўніфікацыю “ўсходніх крэсаў”, ні сярод літоўцаў, якія прагнуць толькі вяртання Вільні ды Гародні і не бяруць пад увагу наступствы такога падзелу краю, ні сярод беларусаў, што ўвогуле не аперуюць гістарычнымі катэгорыямі. І менавіта дзякуючы сваёй нейтральнасці, з-за таго, што яна не звязаная з ніводным элементам, які пануе тут ці недзе ў іншым месцы, што яна пазбаўленая нацыянальнай афарбоўкі – з часам краёвая ідэалогія мусіць пераадолець абьякавасць, непрыязнасць і ўзаемныя прадурзятасці грамадства, гэтак жа сама як, нягледзячы на ўсе вонкавыя няўдачы, пракладаюць сабе вольны шлях да перамогі блізкія ёй сінтэтычныя ідэалы агульначалавечай салідарнасці.

І хто можа надаваць вагу ўстойлівасці настрояў вечна зменлівага і непастаяннага натоўпу гэтых кухарак, шаўцоў і старых дзеваў з разнастайных таварыстваў, якія, як з непрыхаванай іроніяй выказваецца “Kurjer Wileński”, сёння прадстаўляюць польскую грамадскую думку?